

Magyar történet szemléletre való nevelés

Az utolsó esztendőök nyomán kissé keserű tényre döbbsent rá a figyelő szem. Európának jóformán minden állama tudatára jutott már annak, hol a helye s miféle eszközökkel járhatja meg a kötelező utat. Ugyanakkor az ú. n. magyar intelligencia nagyobb része bizonyos tudatlanságot árult és árul el. Megingott tartópillérek közt botorkálva, középosztályunk sehogysem találja meg a helyes ösvényt. Nem egyszer olyanoknál is vakságra villan a szemünk, akiktől a vezetésvállalás, vagy a vezetésretörés ténye miatt nyílt, világos, tudatos szemléletet várnánk. Kiméltlenül kimondva: középosztályunk ha értékben nem is súlyosabb, de számra nagyobb rétege csak rajongani, vagy gyűlölni tud, gondolkodni, elmélyedni, higgadtan és józanul ítélni nem. Másszóval: középosztályunk legtöbb tagja a helyes magyar történet szemléletnek, a jövő felé való okos pillantásnak csíráival is alig rendelkezik.

Ennek az állapotnak a magam számára már sok keserúséget szerzett egyik döntő oka: a magyar középiskola s mi tanárok — hosszú évtizedek óta — talán akaratlanul mulasztást követettünk el. Növendkeinket nem vértéztük fel minden ponton helyes történet szemlélettel; ill. csak részben adtuk meg számukra azt az alapot, mely felnőtt korukban Ariadne-fonálként simulhatott volna meg kezükben. S mert jó mindjárt a dolgok velejére térni: *mi, történelem tanárok is, az utolsó évtizedekben inkább vezetni engedtük magunkat a helyett, hogy teljes mértékben vezetőink volna.*

Az utolsó 50—60 esztendő magyarságában kettéhasadt, de szörnyen egyoldalú két-fél lélek jelentkezik. Nem vagyunk még nagyon messze azoktól az évektől, midőn a lakáznak és rebellisnek mondott lelkeségek küzdöttek döntőnek vélt áligazságokért, felszínes értékek harcában veszni engedve valódi értékeket. A ferde szemlélet pedig annak fel nem ismeréséből fakadt, hogy a *ma* egyszerű átmenet, bizonyos hosszúnak tetsző kapcsolatok pedig egy *életerős nemzet életében* pusztá esetlegességek. Alig van nap, hogy újságcikkekben, vezető egyéniségek ajkán el ne hangoznék a nosztalgia az örökség jegyében mozgó angol, német, olasz, stb. életérzés iránt. De ugyanakkor kevés az olyan magyar, aki értelmi bizonyossággal is érezné: *van sub specie aeternitatis magyarság is* és annak követelményei parancsként írják elő: ne ess kétségbe, de ne is labdáz a fajtád sorsával pillanatnyi álomképekért. A magyar élet kimondhatatlan tragikumuma: a napi politika nálunk mindig elsődleges valaminek számított, jóllehet ritkán itatták át nemzedékekre ható hibátlan eszmények. Ezért értik és tudják olyan kevesen: időleges politikai szemlélet és a nemzetnek emberöltőktől független élete nem egyfoganásúak.

Hogy ez a letagadhatatlanul hibás érzék kialakulhatott, abban egyként vétkes bizonyos évtizedek magyar történetírása és történelemtaní-

tása. Ma már nem is vitás, hogy a közelmúlt történetíróinak legtöbbje s mi, történelemtanárok is, — sokszor akaratlanul — *pártpolitikai szemszögből* néztük a múltat s neveltük a ráncbizottakat. Az iskola nem mindig tudatosított átfogó, jelenen, személyeken, rendszereken, személyes és pártküzdelmeken túlemelkedő nemzetszemléletet. Megrekedt és megrekesztette tanítványait egy puszta érzelmi színezetű és éppen ezért eléggé meddő sovinszta-szemléletnél.

Persze, hogy a kettéhasadt magyar lélekkel el lehetett hitetni: hazánk a világ teteje, a magyar élet pedig csúcspontja minden tökéletességnek. Tudjuk: ha bárki is józan kritikával közeledett a problémákhoz, éppúgy megkaphatta a „hazaáruló“ jelzőt, mint pár évvel ezelőtt még a „kommunista betyár“-ság vádját, mert nem volt hajlandó elismerni, hogy pl. 1919 óta minden a legjobban oldódott meg. Nehezen sikerült meglátni, hogy hibáink is vannak. S ha néha-néha megvillant is bizonyos mulasztások konturja, a magyar értelmiség lelkiismeretét pillanat alatt elaltatták a bűvös balzsammal: Ausztriával való kapcsolatunk az oka mindennek; hiába a nekibuzdulás: miatta egy lépést sem tehet a magyar élet a jobb jövő felé. (A „nekibuzdulás“ persze majdnem mindig elmaradt.) — De ugyanakkor ez a szemlélet igen sokszor szégyenérzet nélkül hullot térdre minden idegenszellemű álérték előtt s tévedt bele egy csak mázban jelentkező áleurópaiság útvesztőjébe. A Széchenyi-szózat nálunk mindig visszhangtalanul hangzott el: „Popule meus, qui te beatum praedicant, ipsi te decipiunt!“

A közelmúlt évtizedek magyarságának nem volt reálisan megalapozott történelemszemlélete. Ha igen, Jókai-regényszerű: csillogó, felszínes, anekdotába vesző, de éppen ezért nagyon tetszetős és elhithető-erejű. Mert nem megdöbbenő-e pl., hogy Rákosi Jenőék üres sovinizmusa realitásként villanthatta meg a 30 milliós magyarság csillogó ködvarát? S itt nem a 30 milliós álmokép hökkenti meg az embert, hanem az, hogy ugyanakkor szinte a két kezünkön meg lehet számolni azokat, akiknek álmatlan éjszakákat okozott a nemzetiségi és szociális kérdés, nemrég még népes falvak pusztulása s az, hogy a századforduló esztendeiben 1 milliónyi magyar kivándorló sporadizálódott szét Amerika bányáiban és húsvágó telepein. Meg kell értenünk, hogy világosan lássuk a következőket: a magyar élet sok rejtett kelevénye vesztett háború nélkül is felfakadt volna. De, hogy Trianon fakadt belőle, abban — sok más mellett — egyként hibás a háború előtti politikai élet, a lehetetlen magyarság-szemlélet, az avasságokhoz való görcsös ragaszkodás.

S most itt zsong előttünk az utolsó 20 esztendő is, eltörölhetetlen *vádlóbélyeget* nyomva valamennyiünkre. Két sarkpontja volt: az irredenta és a 19-es kommün emléke. Az egyik vágyott, a másik rettegett, de egyik sem józanul. Irredentánkat a fájdalmas tények nevelték, de magunk hamisítottuk meg; kommünelékeinket változásra rég megérett folyamatokkal tévesztettük össze. Húsz esztendő nem volt elég, hogy a hamis történelemszemléletben nevelődött magyarság *cselekedetekben is* ráébredjen az egyetlen lehetőségre: minden regeneráció kiindulópontja csak a csonka haza lehet, az a realitás, mely a kezünkön maradt. S bár

Isten óvjon, hogy megzavarjam mindnyájunknak még nagyon új örömet, az utolsó hónapok is tanúságot tesznek. Ismét kiderült, hogy az *oktalanul* magyar betegségnek mondott pártoskodás nem egyéb, mint a magyar mult és a magyar faji vonások ismeretének szomorú hiánya, megsúlyosítva bizonyos vak és önző kritikátlansággal.

Aki figyelmesen vizsgálta, rájött: az ú. n. magyar értelmiségi réteg legtöbb egyede általában haláláig *abból a szellemi kincsből él*, amit a középiskolából visz magával. Az egyetemi és a későbbi munkaévek inkább csak a szaktudást izmosítják, a mindennapi ujság felszines irányítást ad, bizonyos érzelmi hatások pedig inkább kábulatot, mint józan értékelést. A magyar középosztály nagyobbik része — a középiskola elvégzése után — nem szinesíti szellemi erőt, alig mélyíti el esetleges készségeit; viszont: lobbanó és könnyen, kritikátlanul fordul minden tetszetős elmélet felé. S itt jutunk el annak megértéséhez, amiből kiindultunk: a középiskolai nevelésnek, elsősorban a történelmi nevelésnek, mulasztásai vannak s ugyanakkor mázsás kötelességei. Ha igaz — pedig igaz! — hogy a legtöbb intelligens magyar abból a szellemiségből és reális, vagy kevésbé reális történelmi ismeretből él, melyet a középiskolából visz az életbe, fel kell vértetni itt, a középiskolában. De nem pusztán, sőt nem is elsősorban adatokkal és anyaggal, hanem olyan szilárd történelmi nézőpontokkal, melyek majd képessé teszik az önállóbb útkeresésre is, a folyamatok kritikussabb vizsgálatára s ugyanakkor az összeség érdekeibe való áldozatos beleolvadásra. Fordítani, a bajokon segíteni, helyesebb szemléletet alakítani a középiskola tud, főleg a felsőbb osztályokban, de megalapozva a legalsóbb fokon. A munka pedig elsősorban a történelem tanár, de ugyanakkor a többi tanár is. Hiszen nincs olyan tárgy, mellyel kapcsolatban történelmi nevelésre alkalom ne nyílnék s nincs az a tanár, aki valaminő hatást a gyerekekre ne gyakorolna.

Ameddig történelem tanításunk — s ma még sokszor ez történik! — pusztán adatokban, jobb-rosszabb anyagismertetésekben éli ki magát, soha az ifjú és felnőtt öntudatba át nem ivódik: *a nemzet organikus, csak önmaga által elpusztítható örök egység*. Fölül van téren és időn, ha azokon belül él is és csak részben jelentkezik a földben és az azon élő milliókban. A középiskola legfontosabb feladata: bele kell vinni a növendékek idegeibe az ösztönös és értelmi bizonyosságot: a nemzet *lélek is* és mint ilyen, üdvözülhet, vagy elkárhozhatik. Ha ma módfelett csodálkozunk pl. azon, miként maradhatott meg a Felvidék magyarja ennyire magyarnak, azt áruljuk el, hogy tömegeink sohasem voltak tudatában a mondott imponderabiliának s az abban rejlő korlátlan erőhatásoknak. A tudatosítás módja maga is izgató probléma. Most azonban csak ennyit: *Nincs a magyar történelemnek olyan szakasza, melyből nem éppen ez a tér- és időfelettség villogna ki leginkább!* A gondolkodó tanár megleli és át is fogja adni. S ha ezt kiki széles alapozással, esztendőket következetes munkájával teszi, egyetlen ezután nemzedék ráléphet a helyesebb útra. Mert bizonyos, hogy nemzeti létünk minden részletmozzanata, minden kötelező parancsa a mondottakból fakad, de beléje is kanyarodik vissza. E fontosabb részletmozzanatok vi-

lágíthatják meg azt: miféle vezetőszenpontoknak kell érvényesülniök a történelemórák nyers anyagán belül, ha az újabb nemzedékeket helyesebb útra akarjuk terelni.

Nem lehet elégszer elmondani, hogy a magyar faj hajlamos a bálványimádásra. Fel tud fújni álértékeket s leborul akár kortársak előtt is, a nélkül, hogy élni tudna az ilyenkor kötelező kritikával. (Ugyanakkor — a költő mondja — emészt a másik hiba is: „Titáncsináló szépcsodálatunk hérosszá ámul hitvány idegent s magyar lángészt epével itatunk.“) — Kell tehát, hogy növendékeinket ráneveljük a helyes hőszemléletre! Meg kell értetnünk velük, hogy a nemzeteket valóban hősi egyéniségek ragadják a csillagok felé. De nem félistenek, hanem közülünk való, hibákkal is teli emberek, akik éppen azért nagyok, mert győzni tudtak gyatraságaikon. Az egyszerű ember ösztönös áhitata szép és meleg; de tűzálló értéket csak a kétségek lidérceivel megbirkózott, megharcolt biztos hit jelent. Milyen furcsa! Az egyház egyenesen kihangsúlyozza szentjeinél: „Nézzétek, mi leti a gyarló porból, mert győzni tudott és mert önmagán!“ Szent Ágostonainkra büszkék vagyunk, a Saulus-Paulus-fordulásokat izzó példának idézzük. Ugyanakkor még ma is az áruslás vádja zúdulhat annak a nyakába, aki meg meri mutatni: Nézd, fiam, vagy magyarom, a hősődben kezdeti hibák is voltak, de azokon át jutott a Pantheonba. Ne szájjal és dicsérettel, de ebben kövesd! — Nem kell akarattal félreérteni. Nem azt kívánjuk az iskolától, hogy — biografikus regények módjára — szennyest teregessen. Igazságot kívánunk addig a pontig, ameddig a nagyobb gyerek agyának meghökkenés nélkül megmutatható: a nemzetért való harc kinlódásokon át vezet. Csak az igazságnak több oldalról sugárzó reflektora űzheti el végképp a magyar életet oly sokszor megszállott álhősök árnyait, egész-ségtelen kultuszát. Kell, hogy növendékeink a törvény bizonyosságával vigyék magukkal: töréseken, kényelmetlenségeken való győzni nem tudás fakítja szürkévé az átlagembert s a megharcolt élet izzítja hőssé a valódi nemzethóst. Az eddig nélkülözött helyes hőskritika izomfeszítő lesz az ifjú ember számára s irányító is felnöött életében. Hiszen egyrészt rengeteg olyan ideál van történelmünkben, aki bizonyos józan kritika nyomán inkább nő, mint kisebbedik; másrészt: a sokoldaluan megvilágított hőson keresztül érezheti csak meg az ifjú lélek: az apostol irányítja korát, de a korszellem is őt. Azt lobbantja a cselekvés sodrába, ami a tömeglélek mélyén ösztönösen, de még salakkal keveredve parázslík.

A sub specie aeternitatis magyarság s kiváló hordozóinak helyes megvilágítása: kell, hogy e kettő legyen a mai iskola történet szemlélet alakításának két határvonala. Helyes gyakorlat mellett minden egyéb fontos mozzanat elhelyezhető közéjük. Besorozhatjuk elsősorban azt az eléggé nem hangsúlyozható évszázados tényt, hogy — a török korszak pápáin kívül — soha senki komolyan nem segített bennünket: Ez az amit divat úgy kifejezni: egyedül vagyunk. Nem okos divat! Széchenyit a két végzetes szó átgondolása hősi, erőadó harcra készítette; a ma idézgetők száján legtöbbször a tehetetlenség érzete rezonál belőle. Ez is döntő példa: amiből a gondolkodó agy orvosszert varázsol, az

üres szemlélet abból mérget facsarhat. Vigyáznunk kell : a nemzeti egyedüllét gondolata ne úgy ivódjék fiataljaink lelkébe, mint eddig. Ne szüjön kétségeket, de — az Istenért! — dacot se. Az első elomlásra kész, munkátlan nihilbe sülyeszt, a második *csak* fellobbanásra képesít, rendszeres munkára soha. Értse, érezze az ifjú, hogy majdan élni is tudjon vele : *egyedüllétünk az értékes*, nem pedig a rokontalanságában pusztulásra ítélt faj egyedülléte. Kiérlelődött Verecke táján, bizonyossá lett a honfoglalás esztendeiben, kiállta a próbát 10 évszázadon át s éppen ezért kötelez. A magára hagyott individuum dacos vagy-vagya botorság, óvatos szilárdsága erény. Ivódjék bele a 8 esztendő alatt tanítványainkba s akkor hamarosan a nemzeti köztudatba is-bele fog ivódni : az egyesre érvényes érvényes a nemzetekre is.

A 8 esztendő két másik átfogó szempontja *a magyarság kultúrávédő hivatása s katonai erényeink értékelése* kell, hogy legyen. Szükség van folytonos hangoztatásukra, de különösen azt kell beidegezni : egyik sem időleges fellobbanásokban jelentkezik, hanem *önként vállalt feladatérés* és tudatos nemzeti elhatározás eredménye. A kettőnek annyira világosan kell állnia minden értelmes magyar előtt, hogy felesleges róluk bővebben szólni. Annál inkább egy másik problémáról, *nemzeti multunk egységes voltának* kérdéséről. A magunk gyakorlatában mindig igyekeztünk elkerülni annak túlzott kiélezését, hogy a magyarságnak igen sok a résztörténete. Sajnos, a legtöbb történelmi munka és iskolai könyv ezt hangsúlyozza leginkább. Iskola és értelmiség a kelleténél többet beszél arról, hogy hol három, hol még több tagozatban folyik le életünk. De ritkán esik szó a nagy törvényszerűségről : a legnagyobb különválások idején is *mindig az egész Kárpát-medence lélekezett*, valami olyan belső homogenitással, mely csak életerős fajták tulajdonsága. Hogy ennek tudatosítása mennyire fontos, azt egyetlen utalás megvilágítja. Gyerek és felnőtt könnyen megérti, hogy a gyakori részélet bizonyos pontokon elütő lelkiséget is teremtett. De magától sohase fogja megérteni, honnan volt és van mégis a meglepően biztos közösségézés a célokban, fájdalmakban és tervelésben. Az a felelet, hogy : „Hát Istenem, magyarok vagyunk!” — nem elegendő válasz. Üdvös volna, ha a Kárpát-medence földrajzi és gazdasági egységének állandó hangoztatása mellett legalább annyira megérezné a magyarság az imponderabilitát : a Kárpát-medence lelkiegységét, az idegek kohézióját, az egységes történésnek hol láthatóan a felszínen futó, hol karsztosan a mélyben haladó folytonosságát.

Van azután esztendők helyes szemléletre való nevelésének még két egymásba fonódó sarkalatos pontja : *a speciális magyar szabadságideál* és az u. n. *kitartáshiány*. Nem győztük s győzzük eleget hangsúlyozni szabadságrajongásunkat, szolgaságundorunkat, azt, hogy a csapások mindig fokozott erő kifejtésre készítettek bennünket. Érezzük az Ady-vers igazságát : Nekünk Mohács kell, korbács s akkor hőökké válunk. Sajnos, igaz a nem szívesen vett folytatás is : Ne legyen egy félpercnyi békeességünk, mert akkor végünk. De hát fátum-e, ezeréves törvény-e, hogy langyszívű siheder-nép, ösztökére váró befejezetlenség legyünk? Nem ; csak gyengesség. — Mindenki tapasztalhatta, hogy még aránylag

szürke tanáregyéniségek is szárnyalni tudnak a szabadságideál mótórikus erejétől. De ez önmagában csakhangulat, érzelem. A magyar közvélemény nem értette eddig elég szuggesztíven a lényegét: honnan van szabadságtörekvéseink folytonos befejezetlensége és meg-megújulása? *Ezt kellene végre bevinni a köztudatba, azt, hogy a szabadságból szinte törvényszerűen szoktunk mindig átfordulni a tétlenség, az elnyulás — szabadosságába.* Csak végig kell menni a magyar történelmen: vörös fonálként villan ki belőle, amit most felvázoltunk. Amit magyar szalmalángnak, kitartáshiánynak emlegetnek, az csak részben a nagyobb erő kifejtés reakciója; valójában inkább magunknak engedélyezett túlhosszú vakáció. Meg kell éreztetni a középiskolai esztendők folyamán, hogy eddig furcsa házépítők voltunk. Tudtuk, tudjuk, hogy hajlékot kell emelnünk, különben megvesz az Isten hidege. A téglát, a maltert már sokszor összehordtuk, de a falak felhúzása előtt mindig elmentünk nyaralni. Ősz, tél, eső, fagy közben szétmálasztotta az anyagot s a vihar bömbölve röhögött a félmunkán. Ismét és ismét beledideregtünk az otthontalanságba, újra, meg újra összehordtuk a téglát s a ház ma sincs tető alatt. Magyarán: szabadságvágyunk mindig korlátlan volt, de sohasem jelentkezett békés korszakok idején is. S ha van egyáltalán magyar tragikum, hát ez az! A fajtánk még ma sem érti: *harc, fegyver nem teremt igazi szabadságot, csak védi azt.* A nemzetek szabadságát a békés korszakok jellegzetes vértelen csatái, a munkás esztendők és emberöltők szülték mindig. Az így született *belső* szabadság tette azután képessé őket a *külső* szabadság erőteljes megvédésére. Ezt a nagy igazságot egyetlen egyszer sejtette meg a fajtánk, a Széchenyiek idején. Az igazságnak nemzeti boldogságba torkoló útján azonban akkor sem masirozott végig. Azóta meggyorsult az élet, sürget a könyörtelenség: az utat meg kell járni s most kell megjárni. S nem kell kiábrándultaknak lennünk, hogy beismerjük az ezernyi jeltől szövedő bizonyosságot: ezt az utat mi, mai felnőttek, *teljesen végigjárni nem tudjuk* s nem fogjuk. Gyengék, fáradtak, kicsit bűnösök vagyunk a szent misszióhoz. Az út azokra vár, akiket most nevelünk s eztán fogunk nevelni. De egyet tehetünk: ráébredünk az igazságra s munkás akarattá formáljuk gyermekeink lelkében. A hely és idő a középiskola 8 esztendeje, a cél a béke harcossabadsága. Az eredmény pedig: boldogabb, erősebb faj, öntudatos sikerek.

Mint válságok idején általában, felnőtt és ifjú nemzedékünk igen erős érdeklődéssel fordul a nemzeti lét, vagy nem-lét problémája felé. A centrum természetesen Trianon, a mótó pedig az a biztos hit, hogy a remélt változás be fog következni. A történelem tanárnak, az iskolának itt is súlyos feladatai vannak. Esztendők folyamán két, ma ellentétesnek látszó elvet kell közös nevezőre hozniuk: a szentistváni határok gondolatát s a forráspontig feszült új nemzetiségi, ill. „népi“ elvet. A feladat roppant kényes, viszont helyes megértésén és megoldásán a jövő fordul meg. A tények következő logikájával kényszerülünk tehát dolgozni.

A szentistváni egység, a testvéri ölekezés gondolatát koráramlatok és bűnös kezek annyira megrontották, hogy a régi szemlélet reví-

ziójára van szükség. Tudomásul kell vennünk, hogy volt nemzetiségeink újszülött féktelen nacionalizmusa korlátlan szabadságra vágyik. S mert egyelőre úgy érzik, tartaniuk kell az eddig összefogó erőként jelentkezett magyarságtól, ezer nehézséget okoznak s fognak is még okozni. A gyerek féktelenségével gondolkodnak, tehát meg kell menteni őket önmaguktól. Úgy látszik, ez a munka elsősorban a most még iskolabajárók felnőtt korára vár. Diákjainkba tehát be kell idegeznünk néhány alapfogalmat is.

1. Nemzetiségeink önmaguknak, lappangó, vagy már felszínre is jutott belső értékeiknek, céljaiknak új szemléletére ébredtek s a *teljes vargabetűt soha többé* megtenni nem fogják. — 2. Miként mi védjük s védjük faji érdekeinket, úgy védik most ők is. A nyers erő tehát önmagában még győzelmek esetén is csak részben segíthet; a meggyőző *cselekedetek* igen. — 3. A fejlődés számunkra is újértelmű nacionalizmust hozott. Foggal, körömmel kell védeni megmaradt s ha kell, darabonként összeszedni elveszett magunkat. De közben úgy kell élnünk idebenn, hogy az egykor velünk éltek mielőbb ismét kívánatosnak kezdjék érezni az újabb együttélést. Így lassan feltétlenül belátóbb szemlélet fejlődik s ez mindkét félt rá fogja vezetni az igazságra: a Kárpát-medencén belől természetellenesek a töredéknemzetek. Rá kell azonban nevelődnünk arra: adnunk kell valamit, hogy többet kaphassunk. A több itt feltétlenül a magyarság felé integet, de csak akkor, ha az új fejlődést az *egész magyarság* világosan megérti s ezzel nem a fenyegető másik lehetőséget választja: a minden elvesztését. Magyar főség a régi felfogás alapján többé nem képzelhető el, de igen az újabb nemzeti törekvések okos irányításával. A szentistváni nemzettestet nekünk kell kezdeményeznünk, mert egykori nemzetiségeink egyelőre idegenkednek tőle. S mivel a történelmet csináló felnőtt legtöbbször az ifjúi évek szemléleti alapján mozog, az iskolára itt is súlyos kötelesség vár, mert ide bekapcsolódik a helyes szociális fejlődés kérdésének megvilágítása is: — 4. Kell, hogy minden tanár tudatában ott legyen: e téren pernyit se lehet várni s kell, hogy ezt — okos módon — bizonyossággként vigye növendékei lelkébe. Fajtánk a megoldással áll, vagy bukik, mert a megoldás a teljes igazságot, vagy az igazságon ejtett teljes erőszakot jelenti. Fiataljaink már sejtenek valamit; érteniök, látniuk is kell. S a mi feladatunk az is, hogy *helyesen lássanak*.

Az eddigiek folyamán fel kellett vetődnie annak a gondolatnak, ahogy bennünk már sokszor felvetődött: nem kívánunk-e túlsokat az iskolától és serdülő gyermekeinktől? Nyugodtan felelhetjük: nem. Kell, hogy beidegzett bizonyosság legyen mindaz, amit amit elmondunk, mielőtt a ráncbízottak elhagyják az iskolát. De átélt erővé mindez csak akkor lehet, ha az átadás munkája fokozatos, következetes, szisztematikus. Persze, hogy nem fejlődhetik okos magyar történetiszemlélet, ha a munka — mint igen gyakran történni szokott — pusztán a VIII osztályra, annak is inkább végső hónapjaira lokalizálódik. A megalapozást egészen alul kell kezdeni. A végső simításokat pedig majd az életben végzik el egykori növendékeink. De helyesen csak akkor, ha előbb idegeikbe, értelmükbe és érzelmeikbe vittük a mult törvényszerűségeit

s a jövő feladatoknak lényegét és fontossági sorrendjét. A munkát természetesen csak az okos, tudatos tanár végezheti el, hiszen előbb benne kell életté, bizonyossággá lobbannia mindannak, amit életté, irányító meggyőződéssé akar lobbantani növendékeiben. Befejezésül tehát néhány szóval: milyen nagy vonásokban az a történelem tanári s általában tanári ideál, melynek tevékenysége a helyes útra vihet?

1. A történelem tanár tudjon. Nem állhat meg kézikönyveknél, a puszta anyagi tudásnál, bár a nélkül sem állhat meg. Tovább kell menni. Előbb magának kell látnia az erőket, a történelem izgató, titokzatos folyamát, ha másokkal, a magáénál kiforratlanabb értelmekkel és kedélyekkel meg akarja láttatni. Mi is valljuk: nem lehet cél, hogy a középiskola számára begubozó tudósokat neveljenek. Alapos, öntudatos, széleslátókörű nevelőkre van szükség. A történelem tanárnak azonban bizonyos mértékig tudósnak is kell tennie. A nélkül, hogy bármelyik tárgyat degradálni akarnók, igen jól el tudjuk képzelni: kitűnő és nagyhatású tanár lehet valaki, ha nem is mozog, csak valahol a tudós szemléletének *határvonalán*. A történelem tanárnak *azon belül* kell mozognia.

2. A történelem tanár legyen jóértelemben vett sovén magyar, másként nem értheti meg: itt élned, halnod kell! De legyen európai lélek is, *a szó tiszta értelmében*, különben sohasem fogják megérezni tanítványai, hogy igenis részei vagyunk az egyetemes áramlatoknak s azokból kiszakítva nem élhetünk. A fajtánk történetét tanítjuk elsősorban, de úgy, hogy a nagy európai közösség tagjának érezzük. A magyarság iránt való határtalan szeretetünknek okos világtörténelmi megalapozáson belül kell jelentkeznie. S az okosság itt a lényeghez való simulást jelenti. Szakítani kell tehát az adatokba fuló világtörténelmi órákkal, hogy előtérbe juthasson az eszmék történelme s a magyarságnak azokon belül jelentkező speciális élete. — Nem kell bővebben részletezni: a helyes világtörténelmi szemlélet lesz az alapja az elmélyedő magyar szemléletnek. Ez mentheti meg a jövő magyar intelligenciát attól, hogy — miként eddig oly gyakran — kritikátlan rabja legyen minden hóbortnak és fellobbanásnak. De hóborttól mentesek csak akkor leszünk, ha egész közvéleményünk érezni fogja: centrum nem vagyunk, de igenis *érték vagyunk* és méginkább *lehetünk*. S nemcsak védője, üde színfoltja is az európai kultúrának. Ugyanakkor pedig utolsó őrhelye is az európai keresztény szellemnek: keleti határainkon túl mindig a barbárság kezdődött.

3. Szuggesztivitás, átélés nélkül nincs oktatvanevelés. A történelem tanárra ez fokozatosan érvényes: tudós, művész, misszionárius egyszemélyben. Ha nem: favágó. De favágó akkor is, ha nem érzi és nem gyakorolja a közvetítés egyetlen lehető formáját. Száraz prelegálásból sohse születik átütő szemlélet, de abból se, ha érzelmesen siratgatjuk Mohácsot, Világost, Trianont s megjátszuk Budavár bevételét. Nem kell lenézni a gyereket; ha a padban talán még nem is mindig tud világosan disztिंगválni, majd fog, ha a padból kikerült. — A történelem hangulat is, de nemcsak az, érzelem is, de elsősorban mégis csak értelem és törvényszerűség. Mint ilyen azonban szintén a stílus, a lélekkel teli

megközelítési forma segítségével hat, vagy fullad meddő hatástalanságba.

Azzal fejezzük, amivel kezdtük. A magyar értelmiség Jókai-re-gényszerű történet szemlélete már egypárszor ferde utakra vitt bennünket. Ne engedjük, hogy ez a folyamat megismétlődjék s főleg azt ne engedjük, hogy elsősorban az újság és napi politika nevelje a történeti érzéket. Neveljük mi, hogy ez a ma nagyon silány élet általunk, rajtunk keresztül maga is megnevelődjék. A nemzet jövőjét ma valóban az iskola mesterek kovácsolják. Vizsgáljuk tehát nagy-nagy tudatosság-gal feladatainkat, adjunk eszményt, de ágyazzuk a józanság televényé-be. Sohse azt nézzük, hogy gyerekeinknek egyszer majd az érettségi bizottság előtt kell számot adniok, hanem lebegjen szemünk előtt a fajtánk jövődjével szemben való számadás. Akkor — de csakis akkor! — nem irányítodni fogunk általa, hanem rövidesen majd valóban irányítani fogjuk Ázsiából kilobbant furcsa sorsunkat.

Lőrincz Jenő

Modern nyelvtanítás hanglez segítségével

(I. közlemény)

I. Bevezetés. A mai élet nyugtalan-sága és kiegyensúlyozatlansága erősen érezteti hatását a kultúra minden területén. Az értékek egyre jobban elrelativizálódnak, és ennek természetesen megvannak a maga következményei a pedagógia síkján is: amit egyik pedagógus esetleg elvként hirdet és eszménynek ismer el, az a másik előtt tévhitnek, az értékek helytelen megvalósításának látszik. Az iskola életében állandóan szembekerülnek egymással az intellektualisztikus-materialista és a voluntarisztikus-formalista eszmények képviselői; ennek a szembekerülésnek eredménye változatlanul harc és ennek a harcnak mindig az oktatás és a nevelés adja meg az árát.

Talán sehol sem olyan erős (és olyan régóta húzó-dó!) a küzdelem, mint éppen azon a téren, mely a mi fejtegetéseink szempontjából tekintetbe jön: a modern nyelvek oktatásának területén. Sokan arra az álláspontra helyezkednek, (a gondolat részletes kifejtését l. Popp, i. m. 10. o.) hogy a modern nyelvek tudása elsősorban az idegen országban való elhelyezkedést, tájékozódást szolgálja, tehát legközelebbi cél: a nyelv megértésének képessége és a kifejező-készség. (Ezt hangsúlyozza a középiskolák legújabb Tantervében gróf Teleki Pál is, l. ott, 10. o.). Elv tehát: beszéljünk minél többet és minél mindennapibb dolgokról... Mások inkább az idegen kultúrába való intenzív belemélyedés eszkö-zét pillantják meg az idegen modern nyelvben. Ennek megfelelően aztán nagy olvasottságot követelnek, nagy passzív szókincset ír-nak elő, míg a fülnek és a beszédszerveknek az idegen idiómához való hozzászok-tatását nem tartják túlságosan fontosnak... Vannak olyanok, (kevesen!) akik a modern nyelvet azért tartják nevelő értékűnek, mert tanítása által a tanuló képességeinek tisztán formális fejlődését remélik. Ezek részben

